

Nr 204.

Av herr **Lind**, om åvägabringande av ytterligare utredning i syfte att till kronan återföra vissa förverkade kronodonationer till industrien m. m.

Redan i den s. k. Norrlandskommitténs utredning, som överlämnades till regeringen den 29 oktober 1904 fästade Carl Lindhagen i sin reservation uppmärksamheten vid kronans jorrdonationer till industrien, däribland rekognitionsskogar, under bruk skatteköpta hemman, stockfångstskogar samt andra jordområden, som på grund av särskilda privilegier av kronan överlämnats med nyttjanderätt till bruk för småbruksindustrien. Reservanten påpekade, att ehuru dessa donationer till industrien kommit densamma till del utan att egentliga köpeskillingar erlagts och så gott som gratis, samt mot villkor, att dessa donationer skulle åtnjutas, så länge de inrättade verken drivas och fortsättas, så hade dessa villkor i stor utsträckning fått förfalla, medan skogarna och hemmanen det alltjämt oaktat fått stanna kvar i bruksägarnas besittning.

Samma förhållande har i en mångfald riksdagsmotioner, underdåniga skrivelser och petitioner påpekats.

Vid 1909 års riksdag fördes dessa frågor i hela sin vidd fram genom tvenne särskilda motioner. Den ena nr 111 var undertecknad av ledamöter av den socialdemokratiska riksdagsgruppen Lindhagen, Branting, Rydén, Thorsson, Christiernsson, Bernhard Eriksson, Nils Persson m. fl. och hemställde motionärerna däri, att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t begära lagstiftningsåtgärder för att erforderliga fall och under för framtiden tryggande villkor åstadkomma avlösning, ytterst genom expropriation, (tvångsavlösning) av jordbruket och kronohemman och kronotorp, som donerats till bruksrörelsen, jämte andra särskilt angivna grupper av torp och lägenheter.

Bihang till riksdagens protokoll 1920. 3 saml. 84 häft. Nr (204—205).

I en annan motion nr 241 hemställdes av delvis samma motionärer med instämmande i motionens syfte av bland andra professor Nils Edén, Axel Schotte, S. H. Kvarnzelius, Olof Jonsson m. fl. att riksdagen ville anhålla att Kungl. Maj:t måtte föranstalta om utredning rörande kronans jorddonationer till industrien ävensom såvitt på riksdagens medverkan ankommer föreslå riksdagen de åtgärder, vartill denna utredning kan giva anledning.

I enahanda yrkanden upprepades under de följande åren år 1910 i motion nr 148, år 1911 nr 239 och år 1912 nr 206, framförd dels av förtroenderådet i den socialdemokratiska riksdagsgruppen, bestående av Carl Lindhagen, Hjalmar Branting, Herman Lindqvist, F. V. Thorsson, A. J. Christiernsson, E. Palmstierna, N. Persson, Verner Rydén och V. Larsson dels av andra riksdagsmän ur olika partier. Sist nämnda år beslöts av båda kamrarna med anledning av en motion av Lindhagen, att anhålla om utredning rörande torp och lägenheter å rekognitionsskogar, varefter Kungl. Maj:t den 29 augusti 1913 uppdrog åt en kommitté att verkställa utredning rörande de å rekognitionsskogar och under bruk skatteköpta hemman befintliga lägenheter jämte de villkor, på vilka dessa innehavas, även i vad mån och på vad sätt innehavarna av dylika lägenheter må kunna tryggas i besittningsrätten till desamma, varjämte kommittén hade att, därest utredningen skulle giva vid handen, att beträffande lägenhetsinnehavare, som frånvunnits sin besittningsrätt, billighetsskäl i särskilda fall syntes böra föranleda ytterligare åtgärder från statens sida, därom hos Kungl. Maj:t göra anmälan.

En utredning av formell juridisk art har sedan dess fortgått omfattande de två största grupperna av kronodonationer till industrien, rekognitionshemman och under bruk skatteköpta hemman. Denna utredning föreligger nu, vad beträffar rekognitionsskogarna, och på dem befintliga lägenheter, avslutad och torde även ifråga om de under bruk skatteköpta hemmanen samma utredning under innevarande år komma att fullbordas. Förslag ha också av åbokommittén, som utfört dessa utredningar, ingivits till regeringen dels angående »lag om åborätt till under bruk skatteköpta hemman», dels angående »lag om upplåtelse genom expropriation av åborätt till vissa lägenheter å rekognitionshemman».

Något förslag rörande kronans rätt till den i ovanstående motioner åsyftade kronodonationen till industrien torde dock ej vara att motse, då ett sådant förslags framläggande ej formellt ingick i kommitténs uppdrag. Alla framställningar till trots har sålunda denna stora fråga ännu ej upptagits till statsmakternas prövning. De under de senare åren eller allt-

sedan år 1916 framförda yrkandena på tillsättandet av en särskild jordkommission med viss befogenhet ha slutligen strandat på motståndet från den rena byråkratiska formalismen; då riksdagen slutligen i enlighet med från kammarkollegium infordrat utlåtande beslöt skriva till regeringen med anmodan, att det borde uppdragas åt nämnda ämbetsverk att hava den rättsliga omvårdnaden om statens egendomar, så har denna skrivelse, som man kunde befara, icke föranlett någon den ringaste åtgärd i önskad riktning. Emellertid växer opinionen bland befolkningen för att åtgärder skola vidtagas. En konferens av ombud för 6,000 organiserade arbetare, som den 16 sisl. november hölls i Ludvika, framställde krav på, att statsmakterna omedelbart måtte vidtaga kraftiga och målmedvetna åtgärder för att alla de kronans donationer i form av rekognitionsskogar, under bruk skatteköpta hemman och andra allmänningar, som av kronan upplåtits åt numera nedlagda eller endast till skenet drivna bruk, indragas till samhället genom en grundlig reduktion, och att de av bruksägarna utplundrade och fördrivna åborna och lägenhetsbavarna i samband därmed beredas upprättelse, återinsättas å deras hemman, torp och lägenheter med tryggad, ärftlig besittningsrätt. Kronans rätt såväl till rekognitionsskogar som under bruk skatteköpta hemman hävdades av lagstiftningen och statsmakterna ända fram till mitten av 1800-talet. Det har varit de senare 50-tal åren förbehållet att rasera det skydd mot en oreglerad privatkapitalistisk exploatering av samhällets naturvärden, som en äldre lagstiftning uppbyggt. Det har varit en bolagsjuristeriets glansperiod. Genom kungörelse den 27 juni 1887 erhöilo bruksägarna rätt att bibehållas vid under bruk skatteköpta hemman, även om bruken nedlades, blott åbon å hemmanet var fördriven, en premiering av brutaliteten, som kastade ett bjärt ljus över juridiken som de privilegierade klassernas värn och denna klasslagstiftnings väsen. Den 22 dec. 1898 utkom en förordning i samma anda, varigenom bestämmelsen om rekognitionsskogarnas oskiljaktighet från bruksdriften skulle upphöra att gälla. Samtidigt ha de privatkapitalistiska intressena, tack vare den högt utvecklade bolagsjuridiken, i de sorgligt bekanta processerna om rekognitionsskogar och vattenfall firat verkliga orgier.

Dessa här nämnda författningar böra självfallet upphävas och ersättas av nya effektiva förordningar i syfte att fullt betrygga statens äganderätt till här berörda egendomsgrupper.

Med hänsyn till de redan föreliggande utredningarna på detta område bör det för dessa lagförslags utarbetande nödiga utredningsarbetet ej behöva medföra synnerligen stor tidsutdräkt. Vårt folk fordrar, att något

göres och göres snabbt. I nära samband med frågan om de ifrågavarande skogarnas indragande till samhället, står även det vida större problemet om sådana naturvärden som gruvor, vattenfall, malmtillgångar och därmed hela bergverksindustrien. Medan ännu alla rekognitionsallmänningarna voro en kronans egendom stod deras oskiljaktighet från bergverken och bruksindustrien fullt klar för kronans myndigheter. Denna oskiljaktighet inskrevs också uttryckligen i flertalet av de privilegier och skatteköpebrev, som på sin tid av kronan utfärdades för bruksägarna. När en allmänning uppläts till ett bruk fästades därvid som villkor, att skogen skulle användas för brukets drift och understöd. Dessa bestämmelser ha av bruksägarna icke uppfyllts. Då på grund härav skogarna måste återgå till kronan följer härav att kronan får i sina händer den viktigaste förutsättningen för att själv återupprätta bruksrörelse, tillgången till kol, byggnadsvirke och andra skogseffekter. Liksom kronan ursprungligen själv anlagt ett flertal av våra äldsta och förnämsta järnverk, varav många under privat drift nedlagts och raserats, kan staten själv återupprätta samma industri genom att åter i enlighet med alla från äldre tider gällande författningar skaffa sig dispositionsrätten till härför nödvändiga naturvärden. På samma gång kan en effektiv upprättelse lämnas åt alla utplundrade och fördrivna åbor och lägenhetsinnehavare genom vidsträckta upplåtelser av äldre lägenheter samt anläggning av nya sådana.

Härmed inledes en på rationellaste grunder byggd socialisering, i lika hög grad anpassande sig till hela den gångna ekonomiskthistoriska utvecklingen på detta stora område som till den härav berörda befolkningens nedärvda åskådning och uppfattningar. Var och en kan lätt övertyga sig om att den äldre bergslagsbefolkningen i vårt land med saknad minnes den tid, då jorden ännu var kronans och då de hade sin besittning i kronans hävder.

Den nämnda konferensen i Ludvika gav också uttryck åt denna uppfattning i sitt krav på en socialisering av näringslivet genom en reduktion »av de stora naturrikedomarna». Denna opinionsyttring har sedan dess understrukits av en konferens i Luleå, bestående av 92 ombud för 69 organisationer inom de norra delarna av vårt land. Med påpekande av, att i denna del av landet en stor del av jorden, skogarna, vattenfallen och malmtillgångarna, redan befinna sig i samhällets ägo, krävde konferensen en fortsatt utbyggnad av den samhälleliga produktionen, men samtidigt därmed ett avlägsnande av den nuvarande statsbyråkratien och upprättande av nya, för folkets behov och en ny tids krav förstående statsorgan.

Med denna motivering hemställes,

att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla,

dels att Kungl. Maj:t snarast måtte verkställa den ytterligare utredning, som kan erfordras angående återförande till kronan av sådana kronodonationer till industrien, som genom driftens nedläggande eller endast genom uppehållande av skendrift förverkats, samt i riksdagen framlägga förslag härom,

dels att Kungl. Maj:t måtte verkställa undersökning och framlägga förslag om överförande i samhällelig besittning av andra naturvärden, malmrikedomar, vattenfall och skogar.

Stockholm den 1 februari 1920.

O. Lind.
